

PREDGOVOR

Zbornik radova *Društvena kriza i socijalni rad – Jačanje međugeneracijske solidarnosti za trajnu dobrobit*, okuplja istraživačke i stručne priloge nastale u okviru V međunarodne naučne konferencije pod istim nazivom, održane 18. marta 2025. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Na konferenciji je prezentirano 37 radova, a u ovom Zborniku objavljeno je 14 radova koje potpisuje 21 autor i autorica iz različitih akademskih i profesionalnih sredina.

Cilj ovog izdanja je, u duhu Globalne agende za socijalni rad i socijalni razvoj (IASSW / IFSW, 2020), prikazati kako socijalni rad može odgovarati na kompleksne društvene krize, s posebnim fokusom na međugeneracijsku solidarnost kao ključni resurs za očuvanje dobrobiti ranjivih grupa. Tema Zbornika odgovara principima Globalne agende, koja naglašava izgradnju inkluzivnih društvenih transformacija kroz participaciju svih članova zajednice, poticanje socijalne pravde i unapređenje prava i života pojedinaca i grupa koje su društveno marginalizirane.

Autori i autorice objavljenih radova dolaze iz akademske zajednice i prakse socijalnog rada, uključujući univerzitete u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji i Sloveniji, te stručnjake iz socijalnih ustanova, nevladinih organizacija, udruženja i civilnog sektora. Ova raznolikost omogućava jedinstvenu sinergiju teorijskog znanja i praktičnih iskustava, čime Zbornik postaje značajan doprinos profesionalnom i naučnom diskursu socijalnog rada.

Radovi su organizirani u četiri tematske cjeline:

- I. STARENJE, BRIGA I MEĐUGENERACIJSKA SOLIDARNOST
- II. ROD, PORODICA I SOCIJALNA SIGURNOST
- III. MENTALNO ZDRAVLJE I PSIHO SOCIJALNE INTERVENCIJE
- IV. KULTURA, RELIGIJA I DRUŠTVENA KRIZA

Prva cjelina zbornika okuplja četiri rada koji iz različitih teorijskih, metodoloških i empirijskih perspektiva razmatraju starenje, brigu i međugeneracijsku solidarnost u savremenim društvima obilježenim institucionalnim ograničenjima, migracijama i promjenama tradicionalnih obrazaca podrške. Zajednička nit ovih radova jeste propitivanje kako se solidarnost između generacija proizvodi, održava ili narušava u kontekstima institucionalne njege, transnacionalnih migracija, prisilnih pomjeranja i strukturiranih mentorskih odnosa.

Rad Sanele Šadić, Amira Osmić, Maide Dedić i Belme Filipović fokusira se na institucionalni kontekst brige o starijim osobama, analizirajući njihove preferencije u pogledu socijalnih aktivnosti, kao i motivacijske faktore i prepreke za učešće. Empirijski utemeljeno istraživanje pokazuje da, iako starije osobe prepoznaju značaj socijalnih aktivnosti za kvalitet života, njihovo učešće često ostaje ograničeno zdravstvenim poteškoćama, nedostatkom interesovanja i neadekvatnim institucionalnim uvjetima. Posebna vrijednost rada ogleda se u paralelnom sagledavanju perspektiva korisnika i stručnjaka, otvarajući važna pitanja o kapacitetima institucija, profesionalnim resursima i potrebi prilagođavanja programa stvarnim potrebama starijih osoba.

Drugi rad, autorica Majde Hrženjak i Maje Breznik, problematizira transnacionalizaciju njege starijih osoba u Sloveniji kroz iskustva migrantskih radnica iz zemalja bivše Jugoslavije. Smještajući analizu u širi okvir evropskih migracijskih režima i koncepata poput diferencijalne uključenosti i statusnog protivrječja, autorice pokazuju da migracija u sektoru njege proizvodi višestruke oblike nesigurnosti i eksploatacije. Ovaj rad posebno doprinosi razumijevanju kako se briga o starijima u zemljama prijema oslanja na nevidljivi i devalorizirani rad migrantkinja, dok zemlje porijekla istovremeno gube ključni socijalni i reproduktivni kapital.

Treći rad, autorice Anje Marković, razmatra međugeneracijsku solidarnost u kontekstu prisilnih migracija, s posebnim fokusom na ekonomske i psihološke pritiske kojima su izloženi mladi migranti.

Analiza ukazuje na duboke tradicionalne porodične odnose solidarnosti, gdje mladi preuzimaju teret finansijske odgovornosti prema porodicama koje ostaju u zemlji porijekla, često po cijenu vlastitog obrazovanja, profesionalnog razvoja i mentalnog zdravlja. Rad snažno naglašava ulogu socijalnog rada u razvoju integrativnih, obrazovnih i psihosocijalnih intervencija usmjerenih ka dugoročnoj društvenoj stabilnosti.

Cjelinu zaokružuje rad Anele Lemeš, koji kroz studiju slučaja Ženske mentorske mreže u Bosni i Hercegovini istražuje mentorske programe kao specifičan oblik međugeneracijske solidarnosti. Mentorstvo se analizira kao strukturirani prostor razmjene znanja, iskustava i vrijednosti između generacija, s posebnim fokusom na profesionalno i ekonomsko osnaživanje žena. Rad pokazuje da formalizirani i evaluirani mentorski programi mogu doprinijeti razvoju novih oblika liderstva, jačanju društvene inkluzije i dugoročnoj otpornosti zajednica.

Druga cjelina zbornika okuplja radove koji iz rodne, porodične i razvojne perspektive analiziraju društvene promjene, obrasce brige i socijalne sigurnosti, s posebnim naglaskom na nejednakosti koje se proizvode na sjecištu roda, dobi i porodičnih odnosa. Autori i autorice u ovoj cjelini kombiniraju empirijska istraživanja, teorijske analize i stručne uvide kako bi rasvijetlili svakodnevne, često nevidljive procese koji oblikuju životne šanse žena, djece i porodica u savremenim društvima.

Rad Adne Šečić i Anide Dudić-Sijamija bavi se položajem žena u savremenoj bosanskohercegovačkoj porodici, fokusirajući se na napetost između ličnih ambicija i društvenih očekivanja. Na osnovu empirijskog istraživanja, autorice ukazuju na postojanje izraženog vrijednosnog dualizma, u kojem žene balansiraju između tradicionalnih rodničkih normi i savremenih aspiracija. Nalazi pokazuju da tradicionalni vrijednosni obrasci ostaju snažno povezani s unutrašnjim konfliktima i identitetskim dilemama, dok promjene u smjeru modernijih uloga zahtijevaju šire društvene i institucionalne intervencije.

Teorijski okvir etike brige detaljno razmatra Vasva Smajlović Duranović, analizirajući historijske, ekonomske i emocionalne dimenzije brige iz rodne perspektive. Polazeći od feminističkih teorija, autorica problematizira neplaćeni rad i ekonomiju brige, ukazujući na njihovu dugotrajnu društvenu i ekonomsku devalorizaciju. Posebna vrijednost rada leži u povezivanju teorijskih uvida s empirijskim podacima o stanju brige i njege u Bosni i Hercegovini, čime se etika brige smješta u konkretan društveni kontekst.

Rad Sanele Bašić analizira politike roda i starosti kroz književno djelo „Nevidljiva žena i druge priče“ Slavenke Drakulić. Kroz feminističku gerontološku perspektivu, autorica razmatra kulturne reprezentacije starenja i ukazuje na dvostruku marginalizaciju žena na osnovu roda i dobi. Povezujući književni narativ sa širim društvenim i ekonomskim okvirima, rad otvara prostor za promišljanje društvene vidljivosti, dostojanstva i osnaživanja žena.

Međugeneracijska solidarnost u porodičnom i društvenom kontekstu razmatra se u radu Maje Laklije, koji se bavi udomiteljstvom djece. Autorica analizira kako srodničko i nesrodničko udomiteljstvo predstavlja konkretne oblike međugeneracijske brige i podrške, naglašavajući ulogu šire porodice i zajednice u stvaranju stabilnog i poticajnog okruženja za djecu. Rad dodatno problematizira pitanje krize solidarnosti i ističe važnost javnih politika u jačanju socijalnog kapitala udomiteljstva.

Rad Borjane Miković analizira ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na poslovnu sposobnost u državama članicama Evropske unije u svjetlu Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Polazeći od principa jednakosti pred zakonom iz člana 12. Konvencije, razmatra se usklađenost nacionalnih zakonodavstava i prakse s međunarodnim standardima. Analiza ukazuje na postojanje značajnih razlika i nedosljednosti u primjeni prava na poslovnu sposobnost, pri čemu se u svim analiziranim državama i dalje primjenjuju određeni oblici zamjenskog odlučivanja, što ima važne implikacije za autonomiju i socijalnu sigurnost osoba s invaliditetom.

Razvojna i porodična dimenzija socijalne sigurnosti djece razmatra se u radu Valentine Ružić, koji se bavi prenosom strahova između majki i djece predškolske dobi. Empirijski nalazi potvrđuju postojanje značajne povezanosti između strahova majki i djece, ukazujući na važnost porodičnog okruženja i procesa socijalnog učenja u emocionalnom razvoju djece.

Cjelinu zaokružuje stručni rad Dee Jušte, koji se fokusira na aktivnosti ekovrtića u Republici Hrvatskoj. Rad ukazuje na značaj ranog odgoja u oblikovanju ekološke svijesti i održivih vrijednosti kod djece, naglašavajući potrebu za sistematičnijom institucionalnom podrškom ekološkim programima u predškolskom obrazovanju.

Treća cjelina zbornika usmjerena je na pitanja mentalnog zdravlja, socijalne dobrobiti i psihosocijalnih intervencija, s naglaskom na integraciju kliničkih, terapijskih i socijalnih perspektiva. Radovi u ovoj cjelini polaze od savremenih teorijskih modela mentalnog zdravlja i oslanjaju se na empirijska istraživanja, iskustvenu praksu i komparativne uvide kako bi ukazali na važnost socijalne podrške, osnaživanja i međugeneracijske povezanosti u unapređenju kvaliteta života.

Rad Samre Mahmutović i Marijane Kletečki Radović zasniva se na dualnom modelu kontinuuma mentalnog zdravlja i bolesti, koji naglašava da mentalno zdravlje ne podrazumijeva samo odsustvo poremećaja, već i prisustvo pozitivne socijalne i emocionalne dobrobiti. Na osnovu empirijskog istraživanja autorice pokazuju da su kvaliteta života i socijalna podrška ključni prediktori socijalne dobrobiti osoba s mentalnim oboljenjima. Rad posebno ističe značaj razvoja usluga u zajednici i uloge socijalnog rada u procesima oporavka i osnaživanja.

Specifičnosti psihoterapijskog rada sa starijim osobama analizira Tihana Majstorović, oslanjajući se na višegodišnje iskustvo primjene psihodrame u individualnom i grupnom radu.

Autorica ukazuje na izazove rada s osobama treće životne dobi, poput sporog uspostavljanja povjerenja i visoke zastupljenosti traumatskih iskustava, ali istovremeno naglašava potencijal psihodrame kao prostora emocionalne ekspresije, kreativnosti i postizanja terapijske promjene. Rad doprinosi boljem razumijevanju potreba klijenata i važnosti prilagođenih terapijskih pristupa.

Međugeneracijska dimenzija mentalnog zdravlja i društvene kohezije dodatno se razmatra u radu Doris Zubac, koji povezuje Geštalt terapiju s globalnim filozofijama Ubuntu i Buen Vivira. Kroz komparativnu analizu praksi u Bosni i Hercegovini i različitim međunarodnim kontekstima, autorica pokazuje kako psihoterapijski pristupi mogu doprinijeti jačanju međugeneracijskih odnosa i stvaranju sigurnih prostora za dijalog. Rad nudi konkretne preporuke za razvoj dugoročnih inicijativa koje integriraju terapijski rad, podršku i javne politike usmjerene ka društvenoj koheziji.

Četvrta cjelina zbornika fokusirana je na odnos religije, kulture, medija i identiteta u kontekstu savremenih društvenih kriza, s posebnim naglaskom na bosanskohercegovačko društvo. Rad Irene Praskač-Salčin, Selme Ćosić i Elme Huruz-Memović, teorijski i analitički razmatra proces medijizacije religije i njegovu ulogu u oblikovanju religijskog, etničkog i nacionalnog identiteta u Bosni i Hercegovini. Polazeći od historijske uloge religije u formiranju etnija i nacija, autorice ukazuju na savremene procese sakralizacije nacije i religizacije politike, u kojima religijski simbolički materijal biva instrumentaliziran u političke i društvene svrhe. Rad istovremeno otvara prostor za kritičko promišljanje drugačije uloge medija u društvu, naglašavajući njihov potencijal ne samo za reprodukciju postojećih stavova, već i za kreiranje novih, inkluzivnijih društvenih diskursa. Na taj način, ova cjelina snažno povezuje pitanja kulture i religije s konceptom društvene odgovornosti i mogućnostima prevazilaženja društvene krize.

Objavljeni radovi pokazuju kako socijalni rad nije samo profesija, već i sredstvo društvene transformacije. Poseban naglasak stavljen je na međugeneracijski dijalog, povezivanje znanja i iskustava različitih generacija te aktivno uključivanje ranjivih grupa u proces donošenja odluka i socijalnih intervencija. Na taj način, Zbornik konkretizira principe IFSW Globalne agende, ilustrirajući njihovu primjenu u lokalnom, regionalnom i međunarodnom kontekstu.

Vjerujemo da će ovaj Zbornik biti vrijedan resurs za sve zainteresirane za razvoj socijalnog rada, unapređenje politika socijalne zaštite i promociju međugeneracijske solidarnosti. Također, nadamo se da će doprinijeti daljnjoj razmjeni znanja, inovativnih rješenja i dobre prakse, te inspirirati nove generacije socijalnih radnika i socijalnih radnica na kreativne i inkluzivne pristupe u prevazilaženju društvenih kriza.

U Sarajevu, januar 2026. godine

Glavna urednica

Prof. dr. Sanela Bašić

Urednici broja

Prof. dr. Dževad Termiz

Doc. dr. Anida Dudić-Sijamija